

законодавства України з міжнародним правом: матеріали науково-практичної конференції. Інститут законодавства Верховної Ради України – К., 1998. – С. 53-57.

5. *Удовенко Г. Й.* Гармонізація законодавства України з міжнародним правом / Г. Й. Удовенко // Проблеми гармонізації законодавства України з міжнародним правом: матеріали науково-практичної конференції. Інститут законодавства Верховної Ради України – К., 1998. – С. 31-36.

*Огірко Р., Прокопчук Г.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова
(м. Київ)*

ДЕРЖАВНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ ІНТЕГРАЦІЇ

Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. закріпила такі ознаки державного суверенітету України як невід’ємне право української нації на самовизначення, верховенство і самостійність, повноту і неподільність державної влади в межах її території, незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах.

Сьогодні, державний суверенітет є однією з найбільш дискусійних проблем юридичної науки [3]. Особливої гостроти вона стала набувати в кінці ХХ – на початку ХХІ ст. Це пов’язано перш за все з феноменом глобалізації і з створенням на всіх континентах інтегративних об’єднань, коли виникла об’єктивна практична потреба поєднання наднаціонального характеру міждержавних об’єднань і державного суверенітету. Дійшло до того, що суверенітет деякими вченими і політиками перестав розглядатися як невід’ємна ознака держави [2].

В наш час людство зіткнулося з цілою низкою глобальних проблем, зокрема таких як екологічна і продовольча безпека, міждержавні конфлікти, глобальні хвороби, тероризм, природні й техногенні катастрофи та ін. Жодна країна світу не взмозі самотужки їх розв’язати. Тому глобалізаційні та інтеграційні процеси, які виражають собою необхідність об’єднання держав в економічній, політичній, правовій, культурній сферах є незворотніми.

На цьому тлі перед Україною постало питання визначення та юридичного оформлення свого геополітичного курсу.

Протягом останніх років вчені і політики виокремлюють такі основні зовнішньополітичні вектори України: 1) європейська інтеграція, що передбачає вступ до Європейського Союзу; 2) євразійська інтеграція, що передбачає розвиток відносин з Російською Федерацією та іншими країнами СНД та вступ в подальшому до Євразійського Союзу [4].

Що стосується євразійського вектору, то останнім передбачається поглиблення інтеграційних процесів в Митному союзі Росії, Білорусі та Казахстану за рахунок

створення Єдиного економічного простору трьох країн. Такий вектор України, зумовлений попередньою історією й економічними зв'язками України з країнами СНД.

Російська Федерація як основний ініціатор та ідеолог євразійської інтеграції планує в три етапи створити Євразійський Союз, з підключенням до такого інтеграційного утворення України, Молдови, Вірменії, Узбекистану. Так, з 1 січня 2010 року став функціонувати Митний союз, а з 1 січня 2012 року започатковано формування Єдиного економічного простору, а з 1 січня 2015 року планується формування Євразійського Економічного Союзу.

Інтеграційні проекти на пострадянському просторі, ініційовані РФ передбачають суттєве обмеження державного суверенітету країн-учасниць. Водночас процес прийняття рішень у таких об'єднаннях передбачає домінуючу роль Росії, а також не дозволяє іншим державам-учасницям контролювати і блокувати процес обмеження свого суверенітету. При цьому, за оцінкою багатьох експертів та політологів, кінцевою метою інтеграції є відновлення колишньої єдиної союзної держави.

Аргументом в користь цього висновку є факт створення в Митному союзі Євразійської економічної комісії якій передані вилучені з суверенних прав держав-учасниць практично всі питання митного тарифного і нетарифного регулювання, митного адміністрування, встановлення торговельних режимів стосовно третіх країн, введення антидемпінгових захисних і компенсаційних заходів щодо третіх країн тощо.

Натомість, Євросоюз висловився категорично проти можливості приєднання України до Митного Союзу і попередив керівництво країни, що таке приєднання ставить під сумнів перспективу їх інтеграції з ЄС. Тому для України актуальності набула проблема однозначного вибору одного з інтеграційних проектів – європейського (ЄС) чи євразійського вектора (ЄЕП).

Саме європейська інтеграція є основним зовнішньополітичним курсом України. Ідея вступу до Євросоюзу проголошена як пріоритетна на законодавчому рівні.

Правовим фундаментом для формування євроінтеграційної політики стали: ратифікована Угода про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом 1994 р., Стратегія інтеграції України до ЄС 1998 р., та політична частина Угоди про асоціацію України з ЄС, яка підписана 21 березня 2014 р. Економічну частину угоди планують підписати згодом.

Сьогодні однією з важливих проблем у праві ЄС є питання по співвідношення наднаціональності та державного суверенітету, що вимагає досягнення балансу між наднаціональними і міжурядовими принципами організації і функціонування Євросоюзу як міждержавного об'єднання. Це знайшло свій прояв в тому, одним із найбільш конфліктних питань діяльності Євросоюзу був розподіл компетенції між державами-членами та об'єднанням в цілому. У Лісабонському договорі зроблено

спробу однозначно вирішити це питання шляхом поділу компетенції на виключну, спільну, доповнюючу та спеціальну.

На думку представників певних політичних сил, будь-яка форма інтеграції з Євросоюзом загрожує державному суверенітету України, що виникає у зв'язку із добровільним переданням деяких суверенних прав інституціям ЄС. На нашу думку, з цим важко погодитися.

Сучасні конституції демократичних держав передбачають можливість делегування права реалізації окремих суверенних прав наддержавним об'єднанням і міжнародним організаціям. Існуюча практика добровільної передачі державою суверенних прав цілком допускається, оскільки вона: 1) є способом реалізації суверенного права; 2) компенсується набуттям загальносистемних повноважень у рамках інтеграційного об'єднання; 3) передбачає можливість повернення делегованих прав. Тобто, ці взаємини держав-членів і самої міжнародної організації не порушують державного суверенітету.

І дійсно, країни-члени ЄС юридично залишаються суверенними державами, які добровільно, за власним вибором об'єднали свої суверенітети для того, щоб збільшити свою потужність та вплив у світі, якого жодна з країн-членів не могла б досягти наодинці.

Держава тією чи іншою мірою постійно вдається до самообмежень і в питаннях реалізації своїх суверенних прав, оскільки до цього призводить міждержавне спілкування заради забезпечення миру і соціального прогресу. Проте це не означає втрату суверенітету.

Наднаціональна організація не обмежує суверенітет як такий, а лише перебирає на себе повноваження щодо реалізації окремих суверенних прав, якщо національні уряди впевнені, що їх реалізація на наднаціональному рівні є більш ефективною, ніж на національному. Вона має той обсяг повноважень, який їй передали уряди країн-учасниць для досягнення статутних цілей.

Отже, правова природа повноважень, які передані наднаціональним організаціям національними урядами, має похідний характер, а їх обсяг залежить від держав-членів.

Все це, безумовно, так, але справа ускладнюється фактом, що у функціонуванні ЄС очевидною є тенденція його трансформації від статусу міждержавної організації до формування замість цього цілком нового статусу самостійного суб'єкта міжнародного права. Тобто, ЄС поступово перетворюється із міждержавної організації в наднаціональну. Про цю тенденцію свідчить, зокрема, невдала спроба прийняти Конституцію ЄС і підписання замість цього Лісабонського договору, зміст якого свідчить про існування чіткої лінії на зростання ступеню обмеження і самообмеження суверенітету держав-учасниць ЄС через передачу своїх суверенних прав об'єднанню і перетворення Євросоюзу у майбутню федерацію. І якщо майбутнє ЄС буде зосереджено тільки на економічній, фінансовій, військовій і політичній інтеграціях, то

перспективи збереження державного і національного суверенітетів європейських держав є досить проблематичними, оскільки ці види інтеграцій в епоху глобалізації неминуче ведуть до формування єдиних економічних, політичних, фінансових та інших суперсистем, які створюють глобальну за своїм масштабом взаємозалежність держав, що в кінцевому рахунку істотно змінює їх суверенітет.

На нашу думку, ключем до гармонійного рішення проблеми поєднання міждержавної інтеграції і збереження суверенітету є необхідність доповнення інших видів об'єднання духовно-культурною інтеграцією, тобто об'єднанням народів навколо загальноєвропейських морально-етичних і духовних цінностей, що становлять основу європейської християнської цивілізації. Тільки це може попередити загрозу поглинення у глобальному уніфікованому технократичному і інформаційному світі націй і народів як індивідуальних і особливих в ментальному, етичному і культурному відношенні спільнот людей, що мають свою неповторну духовно природу. В такому випадку, суттєво обмежений у політичній, економічній і правовій сферах державний суверенітет буде доповнений і відновлений національним суверенітетом, що стане запорукою і основою збереження духовного та культурного розмаїття майбутнього Євросоюзу як єдності європейських націй.

Отже, процес інтеграції до ЄС на нашу думку, все-таки відкриває для України у порівнянні з іншим геополітичним вектором перспективу гармонійного поєднання державного суверенітету і майбутнього України із загальноєвропейськими універсальними цілями та цінностями саме на основі української ініціативи і програми збереження і морального оздоровлення та духовної інтеграції європейських націй. Цього можна досягти навіть в умовах поглиблення світових інтеграційних процесів за рахунок збереження культурного, етнічного, і національного розмаїття Європи і світу через імператив доповнення економічної, політичної глобалізації духовною єдністю людства на основі загальноєвропейських морально-етичних та релігійних ідеалів і смислів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Куян І. А. Суверенітет: проблеми теорії і практики: конституційно-правовий аспект : монографія / І. А. Куян. – К. : ВЦ “Академія”, 2013. – С. 494-508.
2. Байдін Ю. В. Державний суверенітет і його межі в умовах європейської інтеграції (питання теорії) / Ю. В. Байдін ; наук. кер. : І. В. Яковюк. – 2012. – С. 138-150.
3. Яковюк І. Особливості впливу наднаціональних організацій на державний суверенітет країн-кандидатів та країн-сусідів (на прикладі Європейського Союзу) / І. Яковюк // Вісн. Акад. прав. наук України. – 2010. – № 3. – С. 19-32.
4. Право Європейського Союзу : підручник / кол. авт. ; за ред. В. І. Муравйова. – К. : Юрінком Інтер, 2011. – С. 202-208.